

LEGAL REGULATION IN TIMES OF PANDEMIC

Libuše Halfarová¹

Abstract

The purpose of this paper is to compare the comprehensibility of legal regulation passed in times of legislative emergency as opposed to that which is passed in standard procedure of creating and passing legal regulation. The paper focuses on comprehensibility as an attribute of legal regulation and the possibility to measure it. The paper analyses comprehensibility based on objective measuring of given elements of the text, using a comparison of two legal statues concerning care-giver's allowance, namely Act No. 187/2006 Coll., on Sickness Insurance and Act No. 133/2020 Coll., on certain adjustments in social security in connection with extraordinary measures during the epidemic in 2020. As regard the analysis method, the paper employs the Mistrík pattern in connection with the KWords application, which forms part of the Czech National Corpus. Using the Mistrík pattern, both texts were evaluated as texts of difficult comprehension. Based on the analysis of key words, measuring of their frequency the theme concentration using the KWords application, the text passed in times of legislative emergency was found to have low degree of theme concentration of text.

Keywords

Legal Regulation, Comprehensibility, Mistrík Pattern, KWord

I. Úvod

Během bezmála tří měsíců byly vládou České republiky schváleny a vydány desítky právních předpisů souvisejících s opatřeními proti koronavirové pandemii. Mnohé z nich vzbuzovaly u laické i odborné veřejnosti řadu otázek týkajících se nejen legitimacy vlády vydávat některá nařízení podle zákona o krizovém řízení, ale také jejich transparentnosti a srozumitelnosti. Tyto námitky byly fakticky podpořeny také rozhodnutím Městského soudu v Praze ze dne 23.4.2020, který rozhodl o zrušení čtyř mimořádných opatření Ministerstva zdravotnictví.² Soud tak vyhověl žalobě, ve které byla mimořádná opatření charakterizována jako „chaotická, nesrozumitelná, neodůvodněná a rovněž nepřiměřená“, obsahující „mnohé nejasnosti“, a to z důvodu „překročení věcné působnosti k jejich vydání v době vyhlášeného nouzového stavu“.³

Tento příspěvek nahlíží na problematiku právních textů vzniklých v době koronavirové pandemie z lingvistického hlediska. Zabývá se tím, do jaké míry autoři těchto normativních textů naplnili požadavek na srozumitelnost a konkrétní zásady tvorby těchto textů vycházející jednak z pravidel obecného jazyka, jednak z Legislativních pravidel vlády, která mj. jasně formulují požadavek, že předpis musí být „koncipován přehledně a formulován jednoznačně, srozumitelně, jazykově a stylisticky bezvadně“ [čl. 2, odst. 2 písm. d) LPV].

Cílem předkládané stati je srovnání srozumitelnosti právních předpisů na často diskutované a pro nepřehlednost kritizované téma ošetřovného, dominující v době pandemie COVID-19 především v souvislosti s rozhodnutím vlády o uzavření škol. Konkrétně se jedná o text § 39 zákona č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění a text § 3 a § 4 zákona č. 133/2020 Sb. ze dne 25. března 2020 o některých úpravách v sociálním zabezpečení v souvislosti s mimořádnými opatřeními při epidemii v roce 2020 týkajícího se nároků na ošetřovné.

---

¹ The PRIGO University, Vítězslava Nezvala 801/1, 736 01 Havířov Czech Republic, E-mail: libuse.halfarova@prigo.cz.

² č. j. MZDR 16193/2020-2/MIN/KAN ze dne 17.4.2020, č. j. MZDR 16195/2020-1/MIN/KAN ze dne 15.4.2020, č. j. MZDR 13361/2020-1/MIN/KAN ze dne 26.3.2020 a č. j. MZDR 12745/2020-1/MIN/KAN ze dne 23.3.2020.

³ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 23.4.2020, č. j. 14 A 41/2020.

Pro analýzu srozumitelnosti výše uvedených textů jsou zde použity objektivní metody měření srozumitelnosti, jimiž se analyzuje rozložení výskytu určitých elementů v textu, resp. je zde aplikován Mistříkův vzorec podpořen aplikací KWords, která je součástí Českého národního korpusu.

Srozumitelnost právního předpisu je zde načrtnuta ve dvou rovinách, od problematiky srozumitelnosti právního jazyka k možnostem analýzy srozumitelnosti právního textu aplikované na výše uvedené právní předpisy.

II. Srozumitelnost jako atribut právního předpisu

Kritika nesrozumitelnosti právního jazyka a snahy o jeho reformu mají dlouholetou tradici především v anglosaské kultuře, kde se ujal výraz *plain language*, tj. jasný a srozumitelný jazyk, se kterým jsou spojena díla uznávaných autorů z první poloviny 20. století obsahujících různá jazyková doporučení pro psaní jasným a srozumitelným stylem⁴.

Obecně je tento požadavek zcela pochopitelný – mají-li být texty právních předpisů pro své adresáty závazné a mají-li je dodržovat, musejí jim rozumět.

Požadavek na srozumitelnost právních předpisů vyplývá jednak z funkčního stylu a funkcí právního jazyka následkem funkční diferenciací v rámci spisovného jazyka, jednak z jejího chápání v českém právním systému.

Při posuzování funkčního stylu právního jazyka je patrné variování jeho některých rysů u různých jazykových stylů. Na průnikové oblasti administrativního, resp. administrativně-právního stylu⁵, např. se stylem odborným nebo publicistickým, poukazuje Jelínek (1996), který se pokouší o povšechnou stylistickou analýzu administrativně právních textů.

Průnik s jinými funkčními styly zaznamenává administrativně-právní styl i v jejich funkcích, z nichž následně vyplývají požadavky, které jsou v rámci daného stylu na právní jazyk kladeny. Se stylem odborným spojují administrativní styl požadavky na “věcnou správnost spolu s výstižností a snahu po maximální objektivnosti” (Čechová 2008, s. 233), z hromadného charakteru právních textů a úsilí o ekonomičnost pak vyplývají požadavky „přesnosti, srozumitelnosti a stručnosti” (Hladiš 1995, s.105, Gerloch 2013, s.111).

V právním systému plní právní jazyk funkci normativní (regulativní, preskriptivní) a informativní (deskriptivní). Informativní funkce spočívá v informování adresáta o jemu uložených povinnostech a dovoleném chování, normativní funkce v jazykovém vyjádření právních norem.

Z preskriptivní funkce vyplývá požadavek jednoznačnosti a přesnosti právního jazyka, deskriptivní funkce je spjata s požadavkem jeho srozumitelnosti (Holländer 2006, s. 215 ff). V právní literatuře lze v tomto ohledu vysledovat konsensus autorů v tom, že by právní předpisy měly být svým adresátům srozumitelné. Podle Fullera je na jasnosti a srozumitelnosti pravidel založena sama povaha právního systému, pokud není zákonodárce schopen srozumitelné právo sdělovat, není takové „právo“ vůbec možné za právo považovat (Fuller 1998, s.41 ff).

Na druhou stranu požadavek srozumitelnosti nemůže být vždy zcela naplněn současně s požadavkem právní jednoznačnosti a přesnosti. Tento jev, kdy „zvyšování jednoznačnosti, přesnosti právního jazyka, a tedy zvyšování stupně jeho exaktnosti, vede k jeho nesrozumitelnosti, a opačně“ (Holländer 2006, s. 217) je označován jako paradox právního jazyka.

⁴ Např. filozof Jeremy Bentham, spisovatel a novinář George Orwell nebo autoři příruček úředního stylu H. W. Fowler a E. Gowers.

⁵ Někteří lingvisté hovoří o stylu administrativně-právním, např. Jelínek (1996:241), Minářová (2010:53).

Požadavek srozumitelného práva je zdůrazňován v řadě dokumentů jak na úrovni Evropské unie⁶ tak v České republice, kde je výslovně zmiňován v Legislativních pravidlech vlády (LPV), která v čl. 2 odst. 2 stanoví, že „při přípravě právního předpisu je třeba dbát, aby právní předpis byl (...) koncipován přehledně a formulován jednoznačně, srozumitelně, jazykově a stylisticky bezvadně⁷“. Podle metodologického dokumentu doplňujícího LPV pak výše uvedený požadavek jednoznačnosti a srozumitelnosti obnáší tyto dílčí požadavky na jednotlivá ustanovení právního předpisu, která musejí být: z věcného i právního hlediska formulována jednoznačně; mezi sebou vzájemně provázána a nesmějí mezi nimi být vzájemné rozpory; členěna a formulována přehledně, aby z nich byl zcela zřejmý smysl a účel právní úpravy a provázána s ostatními právními předpisy, se kterými nesmějí být v rozporu, zejména nemohou obsahovat neurčité odkazy, např. na postup dle jiného právního předpisu, pokud je daný postup upraven několika jinými právními předpisy (Kněžínek et al. 2010, s.13).

V pojetí LPV je tedy chápán požadavek srozumitelnosti s ohledem na vnější a vnitřní členění textu, tedy na jeho strukturu, vnitřní provázanost a určitost právního předpisu. Tyto vlastnosti textu jsou v lingvistickém pojetí srozumitelnosti rozšířeny o dimenzi jednoduchosti větné stavby, poměr vynaložených jazykových prostředků a informačního cíle a stimulující „přísady“ textu, které podněcují zájem o text (Langer et al. 2013, s.17 ff).

Metody pro měření srozumitelnosti textu lze obecně rozdělit na dvě základní skupiny:

objektivní metody, jimiž se analyzuje rozložení výskytu určitých elementů v textu, z něhož se vypočítává stupeň srozumitelnosti a metody subjektivní, psychologické, jimiž se hodnotí určité vlastnosti textu na základě výroků posuzovatelů.

Způsobů objektivního měření srozumitelnosti textu, na jehož základě je v této stati demonstrována srozumitelnost právního textu, je mnoho. Jednotlivé metodiky jsou využívány pro různé účely a jsou buď univerzální, tedy použitelné pro různé jazyky, nebo zpracovány s ohledem na specifickou textů určitého jazyka.

Pro jazyk český existují pouze tři takovéto vzorce pro měření obtížnosti textu: *FOG Index*, *Mistríkův vzorec* a *Komplexní míra obtížnosti textu*, které jsou na rozdíl od většiny vzorců pro anglický jazyk s automatickým zpracováním určeny pro zpracování manuální.

Pro posouzení míry srozumitelnosti právních textů v tomto článku se primárně vychází z Mistríkova vzorce, využit je ale také korpusový nástroj KWords.

Mistríkova metoda byla sice původně vyvinuta pro slovenský jazyk, ale verifikována i pro jiné slovanské jazyky, které s ohledem na jejich flexi při uplatnění tohoto vzorce nevykazovaly žádné odchylky. A tak je *Mistríkův vzorec* použitelný pro český jazyk bez jakýchkoliv úprav (Mistrík 1968, S.178).

Pro reprezentativnost vzorku měření Mistríkovou metodou označovanou jako „Míra srozumitelnosti“ (R) je doporučován vzorek textu s minimálním počtem 300 slov. Měření se provádí podle následujícího vzorce (1):

$$R = 50 - S \cdot V \cdot \frac{L}{N} \quad (1)$$

a zohledňuje tyto parametry:

⁶ Např. Interinstitucionální dohoda ze dne 22. 12. 1998, o společných pokynech k redakční kvalitě právních předpisů Společenství. In: EUR-Lex [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie.

⁷ Čl. 2 odst. 2 Legislativní pravidel vlády. Vláda ČR [online].

V – průměrnou délkou vět ve slovech, která je příznakem složitosti vyjadřovaných myšlenek,

S – průměrnou délkou slov v počtu slabik, tedy příznak pojmové zátíženosti textu a

I – index opakování slov, který představuje charakteristiku lexikální variability textu.

Index opakování slov se počítá pomocí vzorce $I = N/L$, kde „N“ vyjadřuje celkový počet slov v textu a „L“ vyjadřuje počet rozdílných slov (Mistrík 1968, s.165 ff, Průcha 2013, s. 285).

Škála obtížnosti textu se dle Mistríka nachází v rozmezí 0-50 bodů, texty s nejnižší obtížností mají hodnoty 40-50 bodů, texty s nejvyšší obtížností 0-10 bodů jsou na hranici srozumitelnosti (Průcha 2013, s. 285 ff), celkově se texty dělí do následujících pěti kategorií obtížnosti (Tab. 1).

Tabulka 1 Interpretace srozumitelnosti textu

Body	Interpretace srozumitelnosti
nav	Text je na hraně srozumitelnosti
10–20	Text je těžko srozumitelný, stylizovaný, vhodný ke studiu, nikoli ke čtení
20–30	Text je výkladový, náročný, ale srozumitelný
30–40	Text je průměrně obtížný, lehce srozumitelný, čte se plyně
40–50	Text je velmi lehký, konverzační a narativní

Zdroj: Mistrík (1968: 177), vlastní překlad

Druhým nástrojem využitým pro analýzu srozumitelnosti textu v tomto článku je aplikace KWords, která je součástí Českého národního korpusu. Původně byla vyvinuta jako nástroj pro analýzu politických projevů, dále rozvíjena a dnes poskytuje základ pro interpretaci textů do cca 20 tisíc slov tím, že analýzou slov v zadaném textu a porovnáním jejich frekvence s referenčním korpusem identifikuje klíčová slova, tzv keywords (Cvrček, Vondříčka 2013).

Velikost korpusu je udávána v tzv. tokenech, v jejichž opozici se vyděluje jako vyšší rovina abstrakce tzv. typ. Typ a token jsou jednotky korpusové lingvistiky, tokenem se míní vždy konkrétní výskyt jednotky v určitém kontextu, typ je jednotka na kontextu nezávislá, nejčastěji chápána jako slovní tvar nebo lemma, která je schopna nabývat takových vlastností, jako je frekvence (Cvrček, Richterová 2014).

Poměr počtu různých slov nebo lemmat (typů) k celkovému počtu všech slov v korpusu se nazývá typ-token ratio (TTR). Pokud je tento poměr vysoký, můžeme mluvit o textu s velkou lexikální bohatostí (užívá mnoho různých jednotek), malý poměr značí velkou míru opakování (Cvrček, Richterová 2014).

III. Výběr právního předpisu a analýza jeho srozumitelnosti

Využití Mistríkova vzorce a korpusového nástroje KWords pro hodnocení srozumitelnosti právního textu je v tomto příspěvku aplikováno na právní text z oblasti jazyka právních předpisů, ve které jsou dlouhodobě realizovány kroky pro optimalizaci právního jazyka.

Pro potřeby předkládaného článku je dovozován požadavek srozumitelnosti právního předpisu také z Legislativních pravidel vlády a judikatury Ústavního soudu⁸, a tato jeho vlastnost je zde analyzována a porovnána na příkladu dvou předpisů týkajících se problematiky *ošetřovného*, kdy ovšem jeden z textů (TEXT 2) vznikl v době legislativní nouze. Konkrétně byly zvoleny následující texty:

⁸ Viz „Výňatky z relevantních nálezů Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva, které výslovně konstatují nutnost srozumitelnosti právních předpisů“ (Kněžínek et al. (2010:20 ff).

TEXT 1: Zákon č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění.

§ 39

(1) Nárok na ošetřovné má zaměstnanec, který nemůže vykonávat v zaměstnání práci z důvodu
a) ošetřování

1. dítěte mladšího 10 let, pokud toto dítě onemocnělo nebo utrpělo úraz, nebo

2. jiného člena domácnosti, jehož zdravotní stav z důvodu nemoci nebo úrazu vyžaduje nezbytně ošetřování jinou fyzickou osobou, nebo členky domácnosti, která porodila, jestliže její stav v době bezprostředně po porodu vyžaduje nezbytně ošetřování jinou fyzickou osobou, nebo

b) péče o dítě mladší 10 let, protože

1. školské zařízení nebo zvláštní dětské zařízení, popřípadě jiné obdobné zařízení pro děti, v jehož denní nebo týdenní péči dítě jinak je, nebo škola, jejímž je žákem, jsou uzavřeny z nařízení příslušného orgánu z důvodu havárie, mimořádného opatření při epidemii nebo jiné nepředvídané události,

2. dítě nemůže být pro nařízenou karanténu v péči školského zařízení nebo zvláštního dětského zařízení, popřípadě jiného obdobného zařízení pro děti, v jehož denní nebo týdenní péči dítě jinak je, nebo docházet do školy, nebo

3. fyzická osoba, která jinak o dítě pečuje, onemocněla, utrpěla úraz, nastaly u ní situace uvedené v § 57 odst. 1 písm. b) nebo c), porodila nebo jí byla nařízena karanténa, a proto nemůže o dítě pečovat.

(2) Podmínkou nároku na ošetřovné je, že osoba uvedená v odstavci 1 žije se zaměstnancem v domácnosti; to neplatí v případě ošetřování nebo péče o dítě mladší 10 let rodičem.

(3) Zaměstnanec nemá nárok na ošetřovné z důvodu ošetřování dítěte nebo péče o ně, jestliže jiná fyzická osoba má z důvodu péče o toto dítě nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství nebo má nárok na rodičovský příspěvek podle zvláštního právního předpisu; to neplatí, pokud tato jiná osoba onemocněla, utrpěla úraz, nastaly u ní situace uvedené v § 57 odst. 1 písm. b) nebo c), porodila nebo jí byla nařízena karanténa, a proto nemůže o dítě pečovat. Zaměstnanec nemá nárok na ošetřovné z důvodu ošetřování osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) nebo z důvodu péče o dítě podle odstavce 1 písm. b), jestliže jiný pojištěnec má z důvodu poskytování dlouhodobé péče osobě uvedené v odstavci 1 nárok na výplatu dlouhodobého ošetřovného.

TEXT 2: Zákon č. 133/2020 Sb. o některých úpravách v sociálním zabezpečení v souvislosti s mimořádnými opatřeními při epidemii v roce 2020.

§ 3

(1) Nárok na ošetřovné má též zaměstnanec, který nemůže vykonávat v zaměstnání práci z důvodu péče o osobu ve věku nad 10 let, která je umístěna v zařízení uvedeném v § 2 odst. 2, pokud toto zařízení bylo uzavřeno na základě mimořádného opatření při epidemii.

(2) Nárok na ošetřovné má též zaměstnanec, který nemůže vykonávat v zaměstnání práci z důvodu péče o dítě ve věku od 10 let, které nedovršilo 13 let věku, pokud jsou splněny podmínky uvedené v § 39 odst. 1 písm. b) bodě 1 nebo 2 zákona o nemocenském pojištění, nebo z důvodu péče o nezaopátrané dítě, které je závislé na pomoci jiné osoby aspoň ve stupni I (lehká závislost) podle zákona o sociálních službách a nemůže navštěvovat školu z důvodu jejího uzavření na základě mimořádného opatření při epidemii. Nezaopátranost dítěte se posuzuje podle zákona o důchodovém pojištění.

(3) Pro nárok na ošetřovné podle odstavců 1 a 2 platí jinak zákon o nemocenském pojištění.

§ 4

(1) Podpůrčí doba u ošetřovného se prodlužuje o dobu, po kterou trvalo uzavření zařízení nebo školy z důvodu mimořádného opatření při epidemii.

(2) Podle odstavce 1 se postupuje i v případě, že podpůrčí doba uplynula přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.

(3) V rámci podpůrčí doby stanovené podle odstavce 1 je možné vystřídání podle § 39 odst. 4 věty první zákona o nemocenském pojištění i vícekrát, přičemž vystřídání není možné v jednom kalendářním dnu; podmínky nároku na ošetřovné a rozhodné období se přitom u každého oprávněného posuzují ke dni prvního převzetí péče. V případě vystřídání podle věty první se ošetřovné vyplácí každému oprávněnému za jednotlivé kalendářní měsíce, a to za dny jeho péče vykázané na předepsaném tiskopisu; na tomto tiskopisu se uvádějí též dny, v nichž o dítě (osobu) pečoval druhý oprávněný.

(4) Při výplatě ošetřovného za dobu podpůrčí doby prodloužené podle odstavce 1 se postupuje obdobně podle § 110 odst. 3 zákona o nemocenském pojištění, pokud se nestanoví jinak v odstavci 3.

Výsledky měření srozumitelnosti

1. Mistríkuv vzorec

Na základě manuálně zpracovaných výsledků zobrazených v tabulce 1 lze konstatovat, že text 1 obsahuje 345 slov, text 2 slov 324, a tak lze oba texty považovat za reprezentativní soubor mírně přesahující minimální počet 300 slov.

Tabulka 2 Data pro výpočet Mistríkova vzorce

Výpočet	TEXT 1	TEXT2
N: Počet slov	345,00	324,00
L: Počet rozdílných slov	131,00	128,00
I: Index opakování	0,38	0,39
V: Průměrná délka vět (ve slovech)	86,25	36,00
S: Průměrná délka slov (ve slabikách)	2,44	2,35

Zdroj: vlastní zpracování

Jedním ze základních činitelů majících vliv na srozumitelnost textu je podle Mistríkova vzorce index opakování slov. Nejedná se o obecnou frekvenci slova uváděnou ve frekvenčních slovnících či korpusech, ale o ukazateli bohatosti slovníku v tomto konkrétním textu, který se vypočítá pomocí vzorce $I = N/L$, kde „N“ vyjadřuje celkový počet slov v textu a „L“ vyjadřuje počet rozdílných slov. Jako stejná slova jsou chápána slova se stejným kořenem bez ohledu na morfologické afixy, případně pravopisné varianty a s ohledem na slovní druhy, např. tvary *osoba*, *osobou* nebo *tento*, *tato*, *toto* nejsou rozdílná slova. Čím častěji se slova v textu opakují (čím vyšší je I), tím srozumitelnější a jednodušší text je, index opakování je totiž ukazatelem prediktibility: čím je vyšší, tím vyšší je prediktibilita.

Index opakování I, jehož hodnota leží v intervalu $<0,01; 1>$ ⁹, je v případě našich textů srovnatelný, činí 0,38 (TEXT 1) a 0,39 (TEXT 2).

Další srovnávanou kategorií je průměrná délka slov ve slabikách. Vzorec vychází z předpokladu, že neobvyklá a zřídka se vyskytující slova jsou pojmově náročná a v průměru delší (Mistrík 1968, s. 174 ff), a proto signalizuje délka slov pojmovou náročnost textu. Tuto tezi lze doložit údaji z frekvenčního seznamu Českého národního korpusu¹⁰: nejfrekventovanějších 30 slov v češtině má slabikový průměr 1,16, dalších 30 slov 1,33 a zbývajících čtyřicet slov v první stovce nejčastěji se vyskytujících slov má průměr 1,8. Čím je tedy slovo v jazykové praxi vzácnější, tím je delší.

Průměrná délka slov vypovídá také o struktuře textu, pro právní texty je příznačná atrofie sloves, nominální kondenzační konstrukce se šíří na úkor úbytku kondenzátorů slovesných (Jelínek 1996), přičemž pomocná slova a slovesa jsou v průměru kratší než substantiva.

Texty analyzované v tomto příspěvku mají průměrnou délku slov 2,44, resp. 2,35, což lze označit za srovnatelné při přípustné odchylce $\pm 5\%$ (Mistrík 1968, s.177).

Výraznou odchylku (více než 50 %) vykazují texty v délce vět¹¹, tedy ve složitost vyjadřované myšlenky, která je v nepřímém poměru ke srozumitelnosti textu. První text je vyjádřen ve čtyřech souvětích obsahujících celkem 32 vět, průměrná délka větného celku tohoto textu činí 86,25 slov, zatímco v případě textu druhého jde o devět větných celků s celkem 26 větami, přičemž jedno souvětí se skládá v průměru z 36 slov. Porovnávané texty se tedy zásadně liší délkou vět, TEXT 1 je stylizován v delších větách než TEXT 2.

Na základě výše uvedených kritérií byla vypočítána míra srozumitelnosti předmětných textů podle následujícího vzorce (2):

$$R = 50 - S \cdot V \cdot \frac{L}{N} \quad (2)$$

kdy S je průměrný počet slabik ve slově, V průměrný počet slov ve větě, L počet různých slov ve vzorku a N počet všech slov ve vzorku textu.

Výsledná míra srozumitelnosti TEXTU 1 dosahuje zápornou hodnotu (-29,3), u TEXTU 2 byla na základě změřených podkladů zjištěna hodnota 16,6.

TEXT 2 je tedy dle dané klasifikace těžce srozumitelný, stylizovaný, vhodný spíše ke studiu.

⁹ Pro ilustraci teoretické maximální a minimální hodnoty indexu opakování I vyjděme z textu o délce $N = 100$ slov. V případě, že by se celý takový text skládal pouze z jediného slova, které by se stokrát zopakovalo, by platilo $L/N = 1$, což je hodnota maximálně „chudého“ slovníku. Na druhou stranu, pokud by se každé slovo v textu vyskytlo pouze jednou, tj. index opakování slov by byl nejmenší a slovník nejbohatší, platí pro nejnižší teoretickou hodnotu I v tomto textu $L/N = 0,01$.

¹⁰ Referenční korpus SYN2015, dostupné z : www.korpus.cz.

¹¹ Jedná se o počet větných celků, tedy konstrukcí ve formě věty jednoduché i ve formě souvětí.

TEXT 1 dosáhl dokonce hodnot pod hranici srozumitelnosti, a to především díky velmi složitým syntakticky přetíženým souvětím.

2. Korpusový nástroj KWords

K posouzení srozumitelnosti a verifikaci výsledků její analýzy pomocí Mistríkova vzorce poslouží také nástroj KWords, pomocí něhož lze posoudit tematické zaměření textu na základě klíčových slov.

Do aplikace KWords byly postupně nahrány oba zkoumané texty, do stop-listu, tzn. mezi slova, jež mají být z analýzy vyloučena, byla zařazena čísla, a program byl nastaven tak, aby ignoroval velikost písmen. Jako referenční korpus byl vybrán nejnovější reprezentativní korpus SYN2015 tvořený třemi textovými makrotypy – beletrií, odbornou literaturou a publicistikou (Cvrček, Richterová 2016). Byla vybrána také metoda pro stanovení klíčových slov, hodnoty nejnížší frekvence (3) a procento vypsaných klíčových slov (10 %). Po výše uvedeném upravení textů a nastavení programu byly vygenerovány následující výsledky:

Tabulka 3 Shrnutí: Typy a tokeny

	TEXT 1	TEXT 2
Tokeny	399	366
Typy	142	145
TTR	43,77 %	48,15 %

Zdroj: vlastní zpracování tabulky z aplikace KWords

Oba texty vykazaly srovnatelnou velikost a 142, resp. 145 typů, TEXT 1 ovšem obsahuje v poměru více tokenů (399) oproti TEXTU 2 (366). Tato skutečnost se projevila v tzv. TTR, což je poměr typů a tokenů, tedy počtu různých slov k celkovému počtu slov, který TEXT 2 vykazuje o něco vyšší, což je signálem větší lexikální bohatosti.¹²

V rozporu s hodnotou TTR bylo vygenerováno v TEXTU 1 více klíčových slov, a to 25, v případě TEXTU 2 aplikace vygenerovala o dvě klíčová slova méně, tedy 23. Rozložení klíčových slov ilustrují obrázky 1 a 2.

Obrázek 1: Word Cloud klíčových slov v TEXTU 1

Zdroj: aplikace KWords

¹² Viz tabulka 3.

Obrázek 2: Word Cloud klíčových slov v TEXTU 2

Zdroj: aplikace KWords

Hlavní téma textů – *ošetřování*, příp. *ošetřovné* se v TEXTU 1 objevuje desetkrát, a to především v kontextu jeho *důvodu*, případně *nároku*, přičemž oba tyto výrazy jsou také identifikovány jako klíčová slova¹³.

Slovo *důvod* je v tomto analyzovaném textu navíc vyznačen žlutým podbarvením¹⁴ jako slovo nesoucí tematickou koncentrací¹⁵.

Tabulka 4 Kontext klíčového pojmu „ošetřovné“ („ošetřování“) v TEXTU 1

vykonávat v zaměstnání práci z důvodu a)	ošetřování	1. dítěte mladšího 10 let, pokud toto
stav z důvodu nemoci nebo úrazu vyžaduje nezbytně	ošetřování	jinou fyzickou osobou , nebo členky domácnosti ,
stav v době bezprostředně po porodu vyžaduje nezbytně	ošetřování	jinou fyzickou osobou , nebo b) péče
zaměstnancem v domácnosti ; to neplatí v případě	ošetřování	nebo péče o dítě mladší 10 let rodičem
) zaměstnanec nemá nárok na ošetřovné z důvodu	ošetřování	dítěte nebo péče o ně, jestliže jiná
. zaměstnanec nemá nárok na ošetřovné z důvodu	ošetřování	osoby uvedené v odstavci 1 písm. a)
§ 39 (1) nárok na	ošetřovné	má zaměstnanec, který nemůže vykonávat v zaměstnání
pečovat . (2) podmínkou nároku na	ošetřovné	je , že osoba uvedená v odstavci 1
. (3) zaměstnanec nemá nárok na	ošetřovné	z důvodu ošetřování dítěte nebo péče o ně
o dítě pečovat	ošetřovné	z důvodu ošetřování osoby uvedené v odstavci 1
. zaměstnanec nemá nárok na		

Zdroj: Konkordance, aplikace KWords

¹³ Klíčová slova jsou označena červeně.

¹⁴ Viz tabulka 4.

¹⁵ K jejich identifikaci se nevyužívá srovnání s referenčním korpusem, ale pouze jejich umístění ve frekvenční distribuci jednotek analyzovaného textu.

Naproti tomu se výše zmíněné klíčové slovo objevuje v TEXTU 2 jen pětkrát, a to převážně v kontextu jeho *nároku*, dalšího klíčového slova¹⁶.

V obou textech se jako klíčové slovo vyskytuje také výraz *péče*, který je v podstatě synonymním s hlavním tématem *ošetřování*. V TEXTU 1 se toto slovo objevuje devětkrát, v TEXTU 2 pouze pětkrát.

Z výše uvedeného tedy není překvapivé, že z TEXTU 2 byla aplikací vygenerována pouze klíčová slova. Druhá skupina prominentních slov, tedy slova nesoucí tematickou koncentraci textu, identifikována nebyla.

Tabulka 5 Kontext klíčového pojmu „ošetřovné“ v TEXTU 2

§ 3 (1) nárok na	ošetřovné	má též zaměstnanec , který nemůže vykonávat v
při epidemii . (2) nárok na	ošetřovné	má též zaměstnanec , který nemůže vykonávat v
pojištění . (3) pro nárok na	ošetřovné	podle odstavců 1 a 2 platí jinak zákon
v jednom kalendářním dnu ; podmínky nároku na	ošetřovné	a rozhodné období se přitom u každého oprávněného
. v případě vystředání podle věty první se	ošetřovné	vyplácí každému oprávněnému za jednotlivé kalendářní měsíce ,

Zdroj: Konkordance, aplikace KWords

V textech jsou vygenerována jako klíčová slova také odkazy na *odstavce* (shodně v obou textech třikrát), v TEXTU 2 také odkaz na *zákon* dokonce šestkrát.

Shodně je mezi klíčovými slovy identifikováno také substantivum *zařízení*, v TEXTU 1 celkem šestkrát, a to v kontextu se *školským* či *dětským*, v TEXTU 2 se objevuje třikrát, a to vesměs v kontextu s odkazem na jiná ustanovení.

Mezi klíčovými slovy se objevily čtyři způsoby označení osob, z toho tři v TEXTU 1 (*zaměstnanec*, *osoba*, *dítě*), a pouze jeden v TEXTU 2 (*dítě*).

U nejpočetnějších adjektiv je situace jiná než u nejpočetnějších substantiv, nejsou zde podobnosti. Zatímco se v TEXTU 2 objevují adjektiva z různých sémantických skupin (*nemocenské*, *mimořádné*, *podpůrcí*), vyskytují se v TEXTU 1 pouze adjektivní kondenzátory (situace, osoby *uvedené*).

Co se týče sloves, vyskytuje se mezi klíčovými slovy TEXTU 1 čtyřikrát slovesný tvar *má*, a to výhradně ve vazbě s podstatným jménem *nárok*, stejně častý je výskyt tvaru *nemůže* ve spojení s *být*, *vykonávat* nebo *pečovat*. V TEXTU 2 je mezi klíčovými slovy identifikován jen jeden slovesný tvar, a to *nemůže* ve spojení s *vykonávat* a *navštěvovat*.

Vztahy mezi větami vyjadřuje v TEXTU 1 nejčastěji souřadící spojka *nebo*, která je v tomto textu absolutně nejfrekventovanějším slovem s 21 výskyty, dále pak podřadící podmínková *jestliže* vyskytující se třikrát.

Pro vyjádření podmínky využívá TEXT 2 z frekventovaných slov spojku *pokud* (3x), souřadící spojka se mezi frekventovanými slovy nevyskytuje.

IV. Závěr

Hlavním cílem této stati bylo porovnat srozumitelnost dvou právních předpisů, z nichž jeden, zde označovaný jako TEXT 2, vznikl v době legislativní nouze.

¹⁶ Viz tabulka 5 (červeně jsou označena klíčová slova).

Vybrané texty byly analyzovány nejprve pomocí tzv. Mistríkova vzorce, který pracuje kromě průměrné délky vět a slov i s počtem rozdílných slov. Výpočet srozumitelnosti podle tohoto vzorce ukázal, že oba texty patří do kategorie těžko srozumitelných, přičemž TEXT 1 dosáhl dokonce hodnot pod hranicí srozumitelnosti, a to především kvůli velmi dlouhým větám.

V této souvislosti je třeba poznamenat, že délka vět sama o sobě nemusí být z hlediska srozumitelnosti problematická, jde spíše o jejich komplexitu. České právní předpisy by měly podle LPV, které srozumitelnost chápou s ohledem na jeho strukturu, vnitřní provázanost a určitost právního předpisu, „dávát přednost krátkým paragrafům či článkům“, v nichž by nemělo být obsaženo „více než šest odstavců“¹⁷, což předmětný text splňuje.

Tento text (TEXT 1) je také v souladu s dalším požadavkem LPV na obsah právního předpisu, a to, že paragraf, příp. článek, „má obsahovat ustanovení, která se týkají pouze téže věci“¹⁸, což lze naopak vytknout TEXTU 2, kdy se první věta odstavce 3 §4 týká spíše podmínek *nároku na ošetřovné*, které jsou předmětem §3, než v §4 předmětné *podpůrčí doby*.

Tematické zaměření textů bylo posouzeno na základě klíčových slov a tematická koncentrace, k čemuž posloužil nástroj KWords.

V případě TEXTU 2 neoznačila aplikace KWords jako slovo nesoucí tematickou koncentraci lemma žádné, přitom pro právní jazyk je charakteristická „vysoká koncentrace, chudost a nízký rozptyl slovníku“ (Kořenský et al 1999, s. 67).

Nízká koncentrace a lexikální bohatost se projevila také v tzv. TTR (typ-token ratio), což je poměr typů a tokenů, tedy počtu různých slov k celkovému počtu slov, kdy TEXT 2 vykazuje o něco vyšší, což je signálem větší lexikální bohatost. Nutno ovšem dodat, že ani u jednoho z analyzovaných textů nepřesahuje pomě typů a tokenů 50 %.

Z hlediska frekvence bylo v TEXTU 1 nejčastěji používáno slovo *nebo*, což není překvapivé, neboť se jedná o typickou spojku pro vyjádření variant v právním textu¹⁹, v TEXTU 2 bylo vygenerováno slovo *zákon*, používané především ve spojení s odkazy na jiné právní předpisy.

Největší rozdíl zaznamenaly texty v použití nejpočetnějších adjektiv. Zatímco se v TEXTU 2 objevují adjektiva z různých sémantických skupin – nemocenské, *mimořádné*, *podpůrčí*, vyskytují se v TEXTU 1 pouze adjektivní kondenzátory, např. *situace* či *osoby uvedené*, typické pro právní texty.

Výsledkem kvantitativního rozboru obou textů je tedy skutečnost, že se jedná o texty s obtížnou srozumitelností, nicméně odlišnou syntaktickou skladbou, přičemž obecným kvantitativním požadavkům na srozumitelnost textu v tomto ohledu odpovídá spíše TEXT 2, zatímco TEXT 1 splňuje lépe podmínky LPV.

Co se týče sémantické stránky a tematické koncentrace, lze konstatovat, že na základě zjištěné nízké tematické koncentrace, výpočtu tzv. TTR (typ-token ratio) a analýzy klíčových slov je méně srozumitelný a přehledný text vzniklý v době legislativní nouze.

Na základě výše uvedeného je zřejmé, že texty analyzované v tomto příspěvku vykazují rozdílnosti s ohledem na aspekty ovlivňující jejich srozumitelnost. K vyvození dalších závěrů by bylo potřebné analyzovat větší množství textů, a následně požadavek srozumitelnosti specifikovat. Dle mého názoru by bylo žádoucí stanovit pro tvorbu právních předpisů jasná obecně závazná pravidla (Legislativní pravidla vlády jsou vydána ve formě usnesení vlády a nejsou tedy obecně závazným právním předpisem), na nichž by se podíleli nejen právníci, ale také lingvisté.

¹⁷ Čl. 39 odst. 2 LPV.

¹⁸ Čl. 39 odst. 2 LPV.

¹⁹ Čl. 42 odst. 1 LPV.

Literatura

- Cutts, M. (1999). *Plain English Guide*. 3 vyd. Oxford: Oxford University Press.
- Cvrček, V., Vondříčka, P. (2013). *KWords*. Praha: FF UK. Dostupný z <http://kwords.korpus.cz> (25.7.2020).
- Cvrček, V., Richterová, O. (2014). 'Pojmy: typ'. *Příručka ČNK*. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php?id=pojmy:typ&rev=1416825655>. (25.7.2020).
- Cvrček, V., Richterová, O. (eds) (2016). 'manualy: kwords', *Příručka ČNK*. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/manualy:kwords>. (27.7.2020).
- Čechová, M., Krčmová M. A E. Minářová (2008). *Současná stylistika*. Praha: NLN, Lidové noviny. ISBN:978-80-7106-961-4.
- Fuller, L.L (1998). *Morálka práva*. Praha: Oikoymenh, 229 s.
- Jelínek, M. (1996). Styl administrativně-právní. In: *Jazyk a jeho užívání*. Sborník k životnímu jubileu prof. O. Uličného. Praha. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 240-250. ISBN 80-85899-19-1.
- Gerloch, Al. (2013). *Teorie práva*. 6. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk. 310 s.
- Hladiš, F. (1995). Problematika českého jazyka v právu. In Žemlička, M. (ed.). *Termina 94*. Liberec: PFTU, s. 104–106.
- Holländer, P. (2006). *Filozofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Kořenský, J., Cvrček, F. A Novák, F. (1999). *Juristická a lingvistická analýza právních textů* (právněinformatický přístup). Praha: Academia, 171 s.
- Langer, I., Schulz Von Thun, F. A Tausch, R. (2013). *Srozumitelné vyjadřování*. Praha: Grada. ISBN:978-80-247-4296-0.
- Vláda ČR. *Legislativní pravidla vlády byla schválena usnesením vlády ze dne 19. března 1998 č. 188, ve znění pozdějších usnesení vlády (1998)*. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/dokumenty/legislativni-pravidla-vlady-91209/> (1.7.2020).
- Kněžínek, J., Mlsna P. A Vedral, J. (2010). *Příprava návrhu právních předpisů: Praktická pomůcka pro legislativce*. Praha: Úřad Vlády ČR.
- Mistrík, J. (1968). Meranie zrozumiteľnosti prehovoru. *Slovenská reč* [online], **33**(3), 171-178. Dostupný z: <http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/1968/index.html>. (1.7.2020).
- Průcha, J. (2013). *Moderní pedagogika*. 5. aktual. a dopl. vydání. Praha: Portál, 483 s.